

De fem nationella minoriteterna: språk och rättigheter i Sverige

---

Berättelse

Fem grupper med lång historia i Sverige

Sverige är ett land där det talas många språk och finns många kulturer. Fem grupper har en särskild ställning och kallas nationella minoriteter. Det är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Det gemensamma för dem är att grupperna har funnits länge i Sverige och har en egen språklig, kulturell eller religiös samhörighet. De har också en vilja att behålla sin identitet och föra den vidare till nästa generation. Det är dessa saker tillsammans som gör att en grupp räknas som en nationell minoritet, inte bara att den finns i landet.

De fem minoritetsspråken

Till minoriteterna hör de fem nationella minoritetsspråken: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Dessa språk har ett särskilt skydd i lagen, utöver svenskan. Några av språken är egentligen flera former av samma språk. Samiska brukar till exempel beskrivas som flera olika varieteter, och även romani chib finns i flera varieteter. Exakt hur man ska räkna och beskriva varieteterna kan se olika ut i olika källor, så det är klokt att uttrycka sig allmänt om detta.

En lag som skyddar språken

Skyddet för minoriteterna kom inte av en slump, utan har en tydlig historia. I december 1999 beslutade riksdagen att Sverige skulle ansluta sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. En ramkonvention är ett avtal mellan länder med gemensamma regler. Sveriges åtaganden trädde i kraft i juni 2000. I dag regleras rättigheterna i Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Lagen beskriver bland annat hur myndigheter ska informera om rättigheterna och hur minoriteterna ska kunna påverka frågor som rör dem.

Samerna som urfolk

Bland de fem grupperna har samerna en särställning. De är nämligen inte bara en nationell minoritet, utan också erkända som urfolk, och omfattas därför av FN:s deklaration om urfolks rättigheter. Ett urfolk är ett folk som har bott i ett område mycket länge, redan innan dagens länder och gränser drogs upp. Det betyder att samerna har vissa rättigheter som de andra fyra grupperna inte har på samma sätt.

Starkare rättigheter i förvaltningsområden

I vissa kommuner gäller starkare rättigheter än i landet i övrigt. I dessa så kallade förvaltningsområden har man rätt att använda finska, meänkieli eller samiska i kontakt med myndigheter och domstolar. Man har också rätt till förskola och äldreomsorg helt eller delvis på språket. Tanken är att språket ska kunna användas i hela vardagen, från de yngsta barnen till de äldsta, och inte bara hemma vid köksbordet.

Två myndigheter som hjälper språken att leva

För att språken ska leva vidare behövs det arbete, och här har två myndigheter ett särskilt ansvar. Institutet för språk och folkminnen, som ofta förkortas Isof, arbetar med språkvård och revitalisering för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Sametinget har motsvarande ansvar för de samiska språken. Att revitalisera ett språk betyder att man hjälper det att leva vidare och få fler talare, till exempel genom undervisning, ordböcker och material för barn.

Osäkra siffror och varsamma ord

Hur många som talar varje minoritetsspråk är osäkert. Sverige för nämligen ingen officiell statistik som bygger på etnicitet eller modersmål. De siffror som ibland nämns är därför uppskattningar, och man bör vara försiktig med dem. Också hur grupperna ska benämnas diskuteras ibland. Termen tornedalningar används till exempel ibland tillsammans med eller jämfört med andra begrepp, och hur man bäst benämner grupperna är en fråga som hanteras varsamt. Just därför är det viktigt att hålla sig till det man säkert vet – lagar, årtal och officiella mål – och att skriva allmänt där uppgifterna är osäkra.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
minoritet	en mindre grupp i ett land
samhörighet	en känsla av att höra ihop med andra
identitet	det som gör att man är den man är
varietet	en form eller variant av ett språk
ansluta sig	gå med i något, till exempel ett avtal
ramkonvention	ett avtal mellan länder med gemensamma regler
reglera	bestämma något genom lag eller regler
urfolk	ett folk som har bott i ett område mycket länge
deklaration	ett officiellt uttalande, ofta om rättigheter
förvaltningsområde	en kommun med extra rättigheter för ett minoritetsspråk
revitalisera	hjälpa ett språk att leva vidare och få fler talare
eticitet	tillhörighet till en folkgrupp
uppskattning	en ungefärlig siffra; inte en exakt siffra

Läsförståelsefrågor

---

1. Vilka är Sveriges fem nationella minoriteter enligt texten?
  1. Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.
  2. Danskar, norrmän, finländare, tyskar och polacker.
  3. Alla som har flyttat till Sverige efter år 2000.
2. Vad krävs enligt texten för att en grupp ska räknas som en nationell minoritet?
  1. Bara att gruppen finns i landet.
  2. Lång närvaro i Sverige, en egen samhörighet och en vilja att behålla sin identitet.
  3. Att gruppen talar svenska som modersmål.
3. Varför har samerna en särställning bland de fem grupperna?
  1. De är också erkända som urfolk.
  2. De har inget eget språk.
  3. De kom till Sverige senast av alla.
4. Vad betyder ordet "revitalisera" i texten?
  1. Att ta bort ett språk.
  2. Att hjälpa ett språk att leva vidare och få fler talare.
  3. Att översätta ett språk till engelska.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Riksdagen beslutade i december 1999 att Sverige skulle ansluta sig till ramkonventionen.
  2. Rättigheterna regleras i dag i en lag från 2009.
  3. Alla kommuner i Sverige är förvaltningsområden.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. I förvaltningsområden kan man ha rätt till förskola på minoritetsspråket.
  2. Sverige för officiell statistik över hur många som talar varje minoritetsspråk.
  3. Isof och Sametinget arbetar för att språken ska leva vidare.
7. Förklara med egna ord vad ett förvaltningsområde är och vilka rättigheter man kan ha där.
8. Texten skriver att siffror över talare är "uppskattningar" och bör skrivas allmänt. Vad vill texten visa med det, och varför är det klokt att skriva så?
9. Varför kan det vara viktigt att ett språk kan användas både i förskolan och i äldreomsorgen?
Svara med stöd i texten.
10. Texten säger att samerna både är en nationell minoritet och ett urfolk. Vad tror du är skillnaden mellan dessa två saker, utifrån det texten berättar?

11. Varför tror du att det behövs en lag och särskilda myndigheter för att skydda minoritetsspråken? Resonera utifrån texten.
12. Texten är försiktig när den skriver om antal talare och om hur grupperna ska benämnas. Varför är det extra viktigt att vara försiktig och hålla sig till fakta just när man skriver om människor och grupper?

Diskussionsfrågor

- Finns det nationella minoriteter, urfolk eller flera officiella språk i landet där du kommer ifrån? Berätta hur det ser ut.
- Texten beskriver att grupperna vill behålla sin identitet och föra den vidare. Vad kan man göra i en familj eller i ett samhälle för att ett språk inte ska försvinna?
- I förvaltningsområden kan man använda sitt språk hos myndigheter och i äldreomsorgen. Varför kan det vara extra viktigt just för de yngsta och de äldsta, tror du?
- Sverige för ingen officiell statistik baserad på etnicitet eller modersmål. Vad kan vara bra med det, och vad kan vara svårt? Tänk på båda sidor.
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text om ett språk eller en kultur som är viktig för dig eller din familj. Förklara var och med vem du använder den, vad ni gör för att hålla den levande och varför den betyder något för dig.